

Film je jako císařovy nové šaty

Světová premiéra nového Jakubiskova filmu *Bathory* dnes ve Varech

Roli čarodějnice Darvulie si zahrála režisérova manželka Deana Horváthová.

Dcera Anny Frielové měla slovenskou chuť, a tak znala představitelka Alžběty Bathoryové osud čachtické paní dávno před natáčením.

JURAJ JAKUBISKO snil o tom, že bude letcem. Nelákala ho však technika, nýbrž samotná krása letu. Jeho filmy jsou plné vzdušných vizí a bizarních vznášecích strojů, premiérovou *Bathory* nevyjímaje. Ve snímku *Pehavý Max a strašidlá* létal Drákula, v *Perinbabě* Jakub a v *Tisícročná včela* kulový blesk. Díky Jakubiskovým filmům se můžeme vznášet i my – ve fantazii.

Barbora Baronová

„Kdysi jsme si mysleli, že film nemá strop, že je možné dělat všechno. Zažil jsem novou vlnu, černobílou a barevnou optiku, temné i příliš světlé vidění světa, vlastní filozofii, bojovali jsme proti jiným filozofiím i proti totalitě... Běžím vedle filmu už víc než půl století,“ říká Jakubisko dnes.

Kristove roky

Velký ohlas vzbudil hned první Jakubiskův film *Kristove roky*. Režisér v silně autobiografickém snímku, který natočil už v dvaceti osmi letech, představil dvě cesty, mezi kterými jako mladý sám váhal. „Do dvou hlavních postav Juraje a Andreje jsem promítl nejenom osudy svého přítele z dob, kdy jsem v rámci základní vojenské služby sloužil u letectva a byl parašutistou a palubním střelcem, ale i své vlastní. Juraj se vznášel a létal nad světem ve svých snech, je umělcem, malířem, vším tím, čím jsem chtěl být. Oproti tomu Andrej létá s letadly, což jsem také chtěl. Filmem jsem zkoumal, jak by která cesta mohla dopadnout.“

Jakubisko přenesl do filmu i reálné zázemí, ve kterém žil: „*Kristove roky* byly příběhem smyšleným, ale zároveň reálným. V reálu jsem došel tak daleko, že Jana Stehnová, která milovala hlavního hrdinu Juraje, bylo moje děvče. Ve filmu hráli kamarádi a natáčelo se v pražském bytě, kde jsem zrovna bydlel.“ Jakubisko získal za *Kristove roky* hned tři filmové ceny. „Když jsem promítal *Kristove roky*, seděl jsem vzhůru a hryzal si nehty, strašně jsem trpěl. Báł jsem se, jestli se film bude líbit. Ale možná to bylo mé nejhezčí období. Člověk měl hodně invence. Možná stále ještě nějakou mám, něco mi zůstalo.“

Autobiografické prvky provázejí i pozdější Jakubiskovu tvorbu: „Dostávají se mi do filmů čím dál víc a nakonec se proti mně ještě obrací. Co je pravda, lidé nazývají magickým realismem, a to, co jsem si vymyslel, je zase tak věrohodné, že lidé říkají, že to je pravda. Takže jsem se v tom dost zapletl. Autobiografie se objevuje i v mých historických filmech prostřednictvím mých zkušeností a vzpomínek.“

Zbehovia

Teprve svůj druhý snímek *Zbehovia a pútnici* považuje Jakubisko za klíčový: „Kdyby mi promítali v pekle všechny fil-

my, které jsem kdy natočil, budu trpět víc, než kdyby mě smažili v kotli. Jediný, o kterém vím, že bych ho už vůbec nemohl změnit, ani kdybych měl možnost natočit ho tou nejlepší digitální technikou, byli *Zbehovia a pútnici*. Dělal jsem na něm kameru i režii, film je plný myšlenek a invence, místy sice naivní, ale plný sil. Byla to cesta, po které jsem vykořil ke svému vlastnímu, baroknímu filmu.“ Filmová kopie tří povídek plných apokalyptických vizí, ve kterých Jakubisko použil reálné záběry příjezdu sovětských tanků, byla však po úspěšném ocenění na filmovém festivalu v Benátkách a Sorentu zapečetěna ještě s italskými titulky do trezoru jako corpus delicti režisérovy protitátní činnosti.

Vtáčkovia

V té době už Jakubisko natáčel snímek *Vtáčkovia, siroty a blázni*. Film zachycuje na pozadí tragického Pražského jara a invaze vojska do Československa příběh tří mladých lidí, kteří si v nesvobodném světě hrají na absolutní svobodu. Následující snímek *Dovidenia*

v pekle, priatelja už nemohl ani dotočit. Silně surrealistický film vypráví o útěku lidí před totalitou. Sám Jakubisko ho pomyslně řadí do Guinnessovy knihy rekordů jako nejdéle natáčené filmové dílo. První obrázky vznikaly během Praž-

Projekce filmu BATHORY:

5. 7. 17:00 Velký sál

ského jara 1968 a film mohl být dokončen až o dvaadvacet let později – s režisérovou douškou plnou víry, že je lidstvo snad už navždy poučeno onou krutou totalitní zkušeností.

Titul filmu byl i Jakubiskovým osobním zvoláním. V roce 1970 mu totiž režim zakázal natáčet: „To nejhorší, co mě potkalo, bylo deset let, kdy jsem nemohl točit. V té době jsem byl neaktivnější a měl jsem nejvíc sil, naše kinematografie byla na výši, oblíbená ve světě. Nenašel se festival, který by se obešel bez československého snímku.“ Jakubisko byl přesunut do Krátkého filmu: „Nechali mi krátké kolejiště, abych si mohl hrát s vláčkem. To mě nepoložilo na záda.“

Postav dom

Na konci sedmdesátých let nabídl Jakubiskovi scénář s pozitivním socialistickým hrdinou. Jakubisko scénář překopal a vznikl snímek *Postav dom, zasad strom*, který proklamoval oblíbenou soci-

alistickou praktiku, že kdo neokrádá stát, okrádá rodinu. V následujících letech natočil film *Nevera po slovensky*, při jehož realizaci za Jakubiskem přijela delegace, která jej žádala, aby nenatáčel tak rychle, protože tím narušuje „normy“.

Tisícročná včela je jedním z nejvelkolepějších Jakubiskových filmů, je jeho snovým pohledem na klíčové historické okamžiky, freskou jedné epochy. Ani toto podobenství se však neobešlo bez kritiky – vadil například subtilní Jozef Króner v roli liptovského Slováka. Jakubiskovi vyčítali, že liptovští chlapi bývali urostlí a Jakubisko je zesměšnil a zkarikoval.

Perinbaba atd.

Atmosféra filmu *Tisícročná včela* je magicko-romantická a předznamenala další Jakubiskova díla jako *Perinbaba* s manželkou Federica Felliniho Giulietou Masinovou v hlavní roli nebo *Sedím na konári a je mi dobre*. „Kladu si teď ale otázku, zda by některé z filmů, které jsem kdysi miloval a považoval je za vrchol všeho díla Felliniho, Bergmana nebo Antonioniho zaujaly dnešní publikum. Lidé ztratili vkus, a dokonce i chuť, milují mcdonaldy...“

Krizi člověka Jakubisko promítá i do svých pozdějších filmů: „Už neexistuje univerzální příběh nebo téma. Lidé ztratili morálku; vztah k životu a úctu k němu nahradili penězi.“ Jakubiskovo hledání člověka se promítá do *Nejasné zprávy o konci světa*, ale též do kritiky strhaného snímku *Post coitum*: „Hledání

člověka je hledání Boha. Člověk objevuje nové věci, a přitom vidí prázdnotu a nedostatky. Všimá si toho, že lidé, kteří ztratili Boha, nenašli žádnou náhradu.“

Jakubisko vždy tihl k nenápadnému mapování zásadních historických změn. Zatímco jeho předcenzurní éra reflektovala nenápadnou plíživost normalizace, film *Je lepší být bohatý a zdravý než chudý a nemocný* přináší nemilosrdně rychlé vystřízlivění z porevoluční euforie počátku let devadesátých. Jakubisko je rád, že se takovýchto dramatických momentů mohl dožít. Zásadních změn bylo v jeho životě mnoho: „Vážím si toho, že jsem začínal osmimilimetrovým filmem a šestnáctkou, která se nedala ozvučit, černobílým filmem, který měl nízkou citlivost, přecházel jsem přes vysokou citlivost, přes barvu, přes různé formy filmů. Prožil jsem celé jedno století, zažil jsem na vlastní kůži pád socialismu, světovou válku a měl jsem to štěstí překlenout se do éry digitální. Svůj poslední film dělám zcela jinou technikou. Jsem rád, že jsem se to snažil zachytit, že jsem se s tím ztotožnil.“

Čich na herce

Režisér přezdívaný slovenský Fellini, který si vážil kromě Františka Vlácilu také svých generačních soupeřů, měl vždy čich na nejlepší herce. Jozef Króner, Vlado Müller, Magda Vášáryová, charismatický Augustín Kubán, Olga Schoborová, Soňa Valentová. „Mám rád lidi, kteří jsou jako nástroj, na nějž se dá hrát. Pracoval jsem také s Milošem Kopeckým, Ivou Janžurovou a Vlastimilem Brodským. Janu Stehnovou jsem měl jako talisman, Jana Březinová mi hrála asi v pěti filmech, měl jsem rád Zdeňka Duška.“ Hráť ho učil Karel Höger. „Lecke, které mi dával, byly nádherné. Pak jsem se už nebál používat profesionální herce.“

Jakubisko si váží mladých filmařů, kteří mu připomínají jeho vlastní začátky. „Film se vrací k tomu, co jsme kdysi obdivovali, tedy k dokumentarismu. Mladá generace věří věcem, kterým už nevěříme, a zkouší, co jsme si už vyzkoušeli.“ Sám teď ceny, jak vtipně glosoje, odevzdává: „Vzpomínám si na tu chvíli radosti. Když mladý člověk získá cenu, uvědomí si, že se jeho film líbí, a říká si, že další díla musí být ještě lepší. Nutí ho to k výkonům, směřuje k další práci, inspiruje. V Evropě by mělo být víc festivalů, kde se ceny rozdávají, protože evropský film už skomírá.“

Dárek Bathory

Jakubisko si k letošním sedmdesátinám nadělil premiéru velkofilmu *Bathory*, na který ponouká jít diváky alespoň dvakrát. Poprvé aby sledovali příběh, podruhé aby si všimli nádherné muziky i obrazů. „Je to jako císařovy nové šaty. Říkáme, jak je celý film krásný, a pak někdo vykřikne: Král je nahý...! Ale já doufám, že to tak nebude.“

Juraj Jakubisko strávil práci na BATHORY čtyři roky.